

Fallet Canaris

av Christian Lanciai (2013)

Personerna:

Reinhard Heydrich
Amiral Wilhelm Canaris
Hans Oster
Hans von Dehnanyi
Adolf Hitler
Erika Canaris
Eva Canaris
Brigitte Canaris
Amiral Karl Dönitz
en sjökaptän
Heinrich Himmler
en liktalare
General Francisco Franco
Adolf Eichmann
en jude
en officer
andra soldater och nazister
judiska cafégäster i Warszawaghattot

Handlingen tilldrar sig i Tyskland, Spanien och Polen
före och under det andra världskriget.

Akt I scen 1. I salongen efter en angenäm festmiddag, Canaris och Heydrich helt avslappnade med var sitt cognacsglas med tillbehör, ex. rökning.

Heydrich Jag får tacka för en ypperlig middag igen, min bäste vän, bror och kollega.

Canaris Jag tror att det är ett ömsesidigt nöje att vi har så god kontakt.

Heydrich Vi är ju grannar och måste ses varje dag, utom att vi har de högsta positionerna i riket efter führern. Det är rikets högsta angelägenhet att vi samarbetar väl.

Canaris Och det gör vi.

Heydrich Ändå har jag en ständig gnagande känsla av att du döljer mycket för mig.

Canaris Det måste jag. Annars vore jag inte underrättelsetjänstens högste ansvarige chef.

Heydrich Litar du inte på SS?

Canaris Litar inte SS på Abwehr?

Heydrich Den enda som litar fullkomligt på Abwehr är führern. Fan vet vad ni håller på med egentligen.

Canaris Ingenting utöver vad vi måste till skydd för rikets säkerhet.

Heydrich Ändå är ni aktivare utomlands än hemma.

Canaris Där krävs de viktigaste insatserna.

Heydrich Utan dig hade knappast Franco vunnit i Spanien.

Canaris Det krävdes ett avgörande, och Franco var den mest kompetente ledaren, liksom führern i Tyskland.

Heydrich Du har aldrig haft invändningar mot honom?

Canaris Inte ännu. Han behövdes. Utan honom hade vi haft bolsjevikerna här liksom i det helt förlorade Ryssland, där terrordiktaturen har förvandlat hela samhället till en myrstack av slavar.

Heydrich Han är nöjd med dig och dina lysande insatser utomlands.

Canaris Jag har bara gjort min plikt.

Heydrich Vi är führerns båda hörnspelare för rikets överlägsenhet. Med stöd av SS och Abwehr och våra insatser har vi lyckats svinga oss upp till den självklara ledande ställningen bland världens nationer. Och därför vill världen ha krig med oss av ren avund.

Canaris Stalin har haft en klart utarbetad anfallsplan för att lägga under sig hela Östeuropa sedan 1936, men jag tror aldrig att han är så dum att han försöker verkställa den.

Heydrich Och om führern väljer att förekomma den och anfalla först?

Canaris Det dummaste som någon kunde göra i världen idag vore att inleda ett nytt världskrig, vem som än gjorde det.

Heydrich Är det din ståndpunkt?

Canaris Ja.

Heydrich Tror du då verkligen att en väpnad konflikt med världskommunismen kan undvikas? Vi är ju trots allt på ständigt allt skarpare kollisionskurs.

Canaris Jag anser att den bör undvikas till varje pris så länge det går.

Heydrich Det besvarar inte min fråga. Är den undviklig?

Canaris Så länge det går.

Heydrich Och om Hitler anfaller först, tänker du då försöka hindra honom?

Canaris Det vore min plikt att försöka övertala honom att låta bli.

Heydrich Tror du då inte vi kan vinna en sådan konflikt?

Canaris Bara om vi inte får England och Frankrike emot oss.

Heydrich Führern tar det för en självklarhet att de är lika mycket mot kommunismen som vi.

Canaris I krig kan ingenting tas för givet. Mellan oss och Ryssland ligger Polen, som är allierat med Frankrike och England. Hitler kan inte nå Ryssland utom genom Polen.

Heydrich Nåväl, det är inte vår sak. Det är på föhrerns ansvar. Om det blir krig är det inte på vårt ansvar, men vi bör ändå vara beredda.

Canaris Naturligtvis.

Heydrich En annan detalj. Var står du egentligen i judefrågan?

Canaris Vilken judefråga?

Heydrich Det långsiktiga projektet att befria Tyskland från alla judar.

Canaris Jag tyckte det var dumt att jaga framstående personligheter som Einstein, Stefan Zweig, familjen Mann och flera världsberömda dirigenter ur landet.

Heydrich De valde att ge sig av själva.

Canaris Einstein kunde inte återvända efter Hitlers maktövertagande. Han var i Amerika och hjälper nu dem i stället för oss.

Heydrich Han var bara en jude.

Canaris Men världsledande vetenskapsman. Hans skrifter hamnade överst på bokbålen, och han meddelades att han skulle bli hängd om han kom tillbaka.

Heydrich Inte officiellt.

Canaris Det var vanhedrande nog för oss att det var inofficiellt.

Heydrich Nåväl, han är förlorad med andra sådana. Synd på Bruno Walter och nobelpristagaren Thomas Mann.

Canaris Det är det jag menar. Det var onödigt och dumt.

Heydrich Det är den stora massan judar jag menar. De är bara parasiter på samhället.

Canaris Alla som bidrog väsentligt till samhället har därför gett sig av och tagit med sig allt de hade. Har vi blivit bättre för det?

Heydrich Därför får de inte ta med sig något mer om de ger sig av.

Canaris Är de inte människor?

Heydrich En intressant fråga. Det är det som är frågan.

Canaris Kan det råda någon tvekan om saken?

Heydrich Det är snarast en politisk fråga. Judarna har alltid haft monopol på religion, så att de genom sin gudamyt behärskat hela världen genom judendomen och kristendomen. Det är detta religiösa bedrägeri som vi vill komma åt och störta, och Himmler försöker med alla medel etablera en bättre ojudisk religion baserad på mytologier som den grekiska, germanska och nordiska. Vi vill störta judarnas

världsmonopol, och om vi lyckas befria oss från judarna samtidigt kommer ingen att sakna dem. Det gick liksom för långt med deras makt när de blev helt dominerande bland bolsjevikerna och systematiskt utrotade alla som bjöd denna judiska diktatur något motstånd.

Canaris Jag har ingenting att göra med allt det där och ämnar aldrig befatta mig med det. Mitt enda ansvar är rikets säkerhet.

Heydrich Naturligtvis. Jag ville bara veta var du stod.

Canaris Nu vet du det. Jag står utanför alla rasresonemang.

Heydrich Fortsätt med det. Rikets säkerhet är viktigare, i synnerhet om det blir krig.

Canaris Du tycks vara säker på att det blir det.

Heydrich Allting pekar tyvärr i den riktningen. Jag betraktar det som oundvikligt.

Canaris Mera cognac?

Heydrich Tack, gärna. (*Canaris fyller på hans glas.*) Vad som än händer kommer vi i alla fall alltid att ha denna underbara cognac till hands.

Canaris Tyvärr bara en tillfällig verklighetslindring.

Heydrich Men den kommer alltid att finnas till hands, och något säger mig att den kommer att behövas.

Canaris Därom är vi överens. (*De skålar och dricker.*)

Scen 2.

Oster Vi måste stoppa honom innan det är för sent.

Dehnanyi Därom är vi alla vettiga människor överens, men det får inte misslyckas.

Oster Det kan bara lyckas om vi har Abwehrchefen med oss.

Dehnanyi Han är med oss men vill avvakta det rätta ögonblicket.

Oster Det rätta ögonblicket är aldrig för tidigt. Det rätta ögonblicket är alltid nu.

Dehnanyi Säg det till honom.

Oster Varje ögonblick efter nuet kan vara för sent.

Dehnanyi Här kommer han.

Canaris (inträder) Mina herrar, operationen är inställd.

Oster Inte en gång till!

Canaris Det är inte rätta ögonblicket nu, mina herrar. Han är populärare än någonsin. Han har lyckats lindra Chamberlain runt sitt lillfinger och kommit undan med sin kupp mot Tjeckoslovakien.

Oster (förfärad) Har han fått Chamberlain att skriva på ett avtal?

Canaris (suckar) Chamberlain tror ännu på freden och vill bevara den till varje pris. Därför har han nu gått med på offrandet av Tjeckoslovakien.

Dehnanyi Vad blir nästa? Polen?

Canaris Nej, så långt får det aldrig gå. Engelsmännen ger inte efter en enda tum till. Detta var den sista eftergiften. Nu får Hitler helt enkelt inte gå längre.

Oster Vem kan stoppa honom?

Canaris Kanske bara vi, om det skulle bli nödvändigt. SS gör det aldrig.

Oster Vi har missat ännu en utmärkt chans.
Canaris Jag trodde aldrig han skulle lyckas tubba Chamberlain, men engelsmännen tror på överenskommelser och avtal.
Oster Tills de bryts.
Canaris Ja, och då blir det synd om kontraktsbrytaren. Mina herrar, håll er beredda. Vad som helst kan hända.
Dehnanyi Det är det vi är till för.
Canaris Vi kan göra mindre och mindre, men vi kan alltid göra något.

Scen 3.

Heydrich *Mein Führer*, jag litar inte på honom.
Hitler Varför inte det?
Heydrich Han har dolda avsikter och har alltid gått bakom ryggen på oss.
Hitler Det är det Abwehr är till för. Jag har det högsta förtroende för honom. Han utgick ur världskriget med enbart lysande meriter som flottans yngsta amiral, och han har lyckats med alla sina spioninsatser utomlands. Hans initiativ i Spanien för Francos seger var lysande briljant. Han är oantastlig. Jag begriper inte vad du kan misstänka honom för.
Heydrich Han vill ha fred. Vi vill ha krig.
Hitler Vi vill alla ha fred. Det är inget brott.
Heydrich Han kommer att gå emot era anfallsplaner mot Polen.
Hitler Det blir han inte ensam om. Han får acceptera som alla andra att det är ett avvärjningskrig. Om inte vi angriper Polen kommer Ryssland att sätta i gång sin åskstormsoperation.
en nazist Mein Führer, amiral Canaris är här.
Hitler Visa genast in honom. Stanna kvar, Heydrich. (*Canaris visas in.*)
Canaris *Mein Führer*, jag måste å det bestämdaste avråda från anfallsplanerna mot Polen. Det råder inget tvivel om att England och Frankrike inte kommer att lämna Polen i sticket. Det blir världskrig.
Hitler Vi måste ta risken. Det är vår enda chans. Stalin måste förekommas.
Canaris Er nonaggressionspakt med Stalin för att dela Polen mellan er är alltså bara ett sätt att få Stalin inom räckhåll för att senare göra upp med honom? Men före det kommer ni att få händerna fulla med England och Frankrike.
Hitler Vi kan ta dem en och en om det behövs. Vår krigskompetens är fullkomlig och överlägsen. Om de är dumma nog att angripa för att hjälpa Polen kan vi lätt överta Frankrike och sedan slå ut England innan det blir dags för Ryssland.
Heydrich En genialisk plan.
Canaris Jag måste ändå avråda på grund av de uppenbara riskerna för rikets säkerhets skull.
Hitler Tack för er omtanke, herr amiral. Det råder inget tvivel om er omsorg om rikets säkerhet. Det är ju ert jobb. Er anmärkning är noterad. Ni kan gå nu.

(*Canaris resignerar och utgår.*)

Heydrich Det blir bara den första av hans protester. De kommer att växa i antal och angelägenhet.

Hitler Blir han för blödig är det bara att avlägsna honom.

Heydrich Tro mig, den dagen kommer.

Hitler Du är nog bara avundsjuk på Abwehr och dess utmärkta kompetens. SS är ännu i kindergarten när det gäller spioneri.

Heydrich Abwehr har utrymme för kontraspionage. Det har inte SS.

Hitler Jag litar på karlen. Det är nog, Heydrich. Sköt dina egna angelägenheter.

Heydrich (slår ihop klackarna och gör Hitlerhälsningen.) Heil Hitler! (*utgår*)

Hitler Heydrich är för ivrig och ambitiös, men risken är att Canaris är för klok. Vi får se. (*ägnar sig åt sina strategiska kartor*)

Scen 4. Hemma.

Eva Kommer inte pappa hem snart?

Erika Han kommer när som helst. Han arbetar bara så hårt, att det blir senare för varje dag.

Brigitte Varför stoppade han inte kriget?

Erika Han försökte men lyckades inte. Führern hade för bråttom. Gå och lägg er nu. (*Dörren öppnas och Canaris kommer in, trött och medtagen.*)

Eva Där är han! Välkommen hem, papi!

Canaris (omfamnar sina döttrar) Har ni inte gått och lagt er än?

Brigitte Vi väntade på dig.

Canaris Nå, nu är jag hemma. Nu kan ni gå och lägga er.

Eva (kysser honom) God natt, papi!

(*Den andra gör likadant, och de springer glatt iväg för att gå och lägga sig.*)

Erika Du blir senare för varje kväll. Ibland fruktar jag för att du aldrig skall komma hem mera.

Canaris Vi har det värsta tänkbara scenario att brottas med, och det här är bara början.

Erika Men vi är segerrika.

Canaris Till att börja med. Vi har ingen chans i längden.

Erika Är du défaitist?

Canaris Nej, realist. Förr eller senare kommer Amerika och Ryssland med i kriget, och då är det färdigt. Amerika hjälper redan England med obegränsad kredit och ställer sin varvsindustri till Englands förfogande. Vi skulle ha avlägsnat Hitler innan han ställde till med kriget.

Erika Hade ni kunnat göra det?

Canaris Alla attentat har misslyckats hittills, varför vi blivit försiktiga. För varje gång blir också führern mera vaksam och försiktig. Vi får inte misslyckas en gång till.

Erika Och under tiden går han segrande fram och får fler och fler med sig.

Canaris Det varar inte länge till.
Erika Vet han hur mycket du är emot honom?
Canaris Han litar fullkomligt på mig och till och med försvarar mig mot Heydrich, som kanske genomskådat mig.
Erika Heydrich är otäck.
Canaris Men han är SS och kan inte bortses ifrån. Vi slipper honom inte vad vi än gör.
Erika Vad kan ni göra?
Canaris Fortsätta sköta vårt jobb som hittills och göra vad vi kan för rikets säkerhet även om det blir mindre och mindre.
Erika SS utgör den största faran mot rikets säkerhet.
Canaris Varför tror du det?
Erika De går för hårt fram, hårdare än Gestapo, och är urskiljningslösa i sin hänsynslöshet plus att de är farligt överambitiösa.
Canaris Du kan ha rätt. Allt vi kan göra är att bevaka dem.
Erika De vill ta över Abwehr.
Canaris Vem har du fått det ifrån?
Erika Heydrichs hustru.
Canaris De kommer att försöka, men lyckas de blir det Tysklands undergång.
Erika Himmler står på din sida.
Canaris Bara så länge Heydrich står i vägen för hans karriär.
Erika Du känner dina pappenheimare.
Canaris Det är mitt jobb. Kom, min älskade, låt oss gå till sängs. Jag är trött.
Erika Du sover för litet.
Canaris Och det blir bara mindre hela tiden. *(De går ut tillsammans med armarna om varandra.)*

Akt II scen 1. Amiralitetet.

Dönitz Finns det en mera utförlig rapport än denna?
kapten Nej.
Dönitz Det duger inte. Den här är tillrättalagd.
kapten Den är anpassad efter föhrerns kapacitet att ta emot dåliga nyheter.
Dönitz Det här är krigets första dåliga nyhet, men den är osmältbart katastrofal.
kapten Därför ansåg vi det bäst att föhrern inte får veta allt.
Dönitz Nåväl, jag ser vad som fattas, och kanske det är bäst att tåga om det värsta, men det kan jag inte göra inför Canaris. Han är sen idag.
kapten Jag tror han är på väg in.
Dönitz Så mycket bättre. Som amiral kommer han att fatta vad det handlar om. Det kommer aldrig Hitler, som bara kan skjuta av kanoner.
Canaris (kommer in) Amiral. Kapten. Får jag veta sanningen?
Dönitz Därför är jag här.

Canaris Hur gick det till?

Dönitz Ni känner väl redan till det mesta. Vad vill ni veta närmare exakt?

Canaris Vad som gick fel. Var brast det? Vi hade världens utan konkurrens mest överlägsna slagskepp, och dess överlägsenhet framstod i all sin suveränitet vid konfrontationen med 'Hood', Storbritanniens största krigsfartyg, som sänktes på några minuter nästan utan några överlevande genom en fullträffsprecision utan like. Blev Bismarck skadat vid den bataljen?

Dönitz Obetydligt. Bränsleförsörjningen skadades men inte så att hon inte kunde fortsätta.

Canaris Om hon skadades det minsta lilla och befann sig ensam mot en småningom upptornande eskader av brittiska örlogsfartyg, varför återvände hon inte genast hem för att överse och reparera skadorna?

Dönitz Kapten Lindemann ansåg det inte nödvändigt.

Canaris Var då inte amiral Günther Lütjens med honom ombord?

Dönitz Det var han som gav ordern att fortsätta.

Canaris Där har vi försumligheten. Ett slagskepp som Bismarck är bara osänkbart och överlägset så länge hon är i toppform och 100% intakt. Minsta skada gör henne sårbar. Så hon gav sig ut för att möta hela den brittiska flottan med flygattacker dessutom. Övermod! Det är kännemärket för hela detta äventyrliga krig. Man segrar, och berusad av segern tar man sig vatten över huvudet. Kunde inte amiral Lütjens inse att han riskerade fartygets liv i en hopplös kamp mot en växande övermakt?

Dönitz Han räknade inte med att flygtorpeder skulle slå ut hans roder. Han kunde inte längre ändra kurs. Därför kunde han ringas in utan möjlighet att bryta sig ut. Ändå sänkte han även slagskeppet 'Solent'.

Canaris Men vad fick honom att våga stäva vidare med skadad bränsletillförsel? Han var ju ändå kompetent som flottiljchef.

Dönitz Jag är rädd att detta är pudelns kärna. Führern lovade honom undsättning och uppbackning genom Luftwaffe och andra örlogsfartyg.

Canaris Och därav blev intet?

Dönitz Det gavs aldrig någon order i den riktningen.

Canaris Svikna löften och världens största slagskepp lämnat åt sitt öde genom falska förespeglingar. Och detta är bara början på kriget.

Dönitz Vi har ubåtar.

Canaris Än så länge. Håll mig underrättad.

Dönitz *Jawohl, herr Amiral. (Canaris går förbannad.)*

Kapten, inga justeringar i rapporten.

kapten Ja, herr amiral. *(går med rapporten. Dönitz blir kvar ensam suckande över örlogskartorna.)*

Scen 2.

Hitler Han börjar bli gammal, den där Abwehrchefen.

Himmler Han behövs. Han är för skicklig för att undvaras.

Heydrich Man kan aldrig vara säker på var man har honom. Jag måste yrka på att han är en opålitlig säkerhetsrisk.

Himmler Står han er i vägen herr Gruppenführer?

Heydrich Inte ännu, men hans skrupler kan sätta käppar i hjulet för oss.

Hitler Han avrådde från angreppet mot Polen, och han avrådde från angreppet mot Danmark och Norge. Om han nu tänker avråda från angreppet mot Ryssland behöver vi honom inte längre.

Heydrich Jag instämmer.

Hitler Nå, låt oss höra vad han har att säga. Ge amiralen företräde. (*Canaris visas in.*) Nå, herr amiral?

Canaris *Mein Führer*, och mina herrar, för landets säkerhets skull måste jag å det bestämdaste avråda från den planerade operation Barbarossa.

Hitler Varför? Ni avrådde från anfallen mot Polen, Danmark och Norge, men allt har gått lysande bra. Varför skulle det gå annorlunda i Ryssland?

Canaris För det första har de överlägsna stridsvagnskrafter, som står i mångdubbel proportion till våra.

Hitler Jag vet. Därför är det viktigt att vi anfaller först. Stalin och Churchill har knutit förbund. Vår enda möjlighet att klara av Ryssland är att anfalla först. Annars kommer England att tvinga Stalin att anfalla oss, och då har vi förlorat alla strategiska fördelar. Med vår snabbhet och effektivitet kan vi slå ut Stalin innan han med sin ryska kollektiva tröghet hinner få i gång sitt massiva maskineri.

Canaris För det andra har andra angripare av Ryssland före oss besegrats av den ryska vintern.

Hitler Vi hinner förekomma den. Innan vintern kommer står vi redan framme vid Leningrad, Stalingrad och Moskva och svälter ut dem, och kriget mot Ryssland är avgjort.

Canaris För det tredje är Ryssland ett oöverskådligt stort land. För att nå fram till Leningrad, Stalingrad och Moskva måste den tyska armén splittras och spridas ut längs en alltför vid front, vilket måste göra den sårbar. Det måste uppstå luckor i flankerna som ryssarna lätt skulle kunna utnyttja. Regel nummer ett i all krigföring är att aldrig underskatta fienden. Vad vi ser att han kan göra kan han också göra.

Hitler Efter Leningrads, Stalingrads och Moskvas fall är ryssarna satta ur spel och kan inte längre motanfälla. Vidhåller ni er avrådan?

Canaris Ja. Spelet är alltför högt, och förlusterna kan bli alltför stora.

Hitler Vad rekommenderar ni i stället?

Canaris Så länge Stalin inte anfaller är det inte säkert att han anfaller. Han borde enligt sina egna planer ha anfallit redan, men Rudolf Hess flykt till Skottland har gjort honom tveksam.

Hitler Rudolf Hess måste ha blivit galen av sin egen naivitet. Engelsmännen har omedelbart fängslat honom och bekräftat sin pakt med Stalin. Han trodde han kunde åstadkomma en separatfred, men ingen separatfred är möjlig. Alltså har vi inget annat val än att angripa Ryssland innan Ryssland angriper oss. Begriper ni det, herr amiral?

Canaris Jag måste ändå avråda, då någonting säger mig att operationens äventyrlighet innebär större risker än vi kunnat räkna ut.

Hitler Då har vi ingen användning för er längre, herr amiral.

Canaris Är jag avskedad?

Hitler Ni är entledigad som chef för underrättelsetjänsten, som härmed ställs under SS genom Heydrich och Himmler här. De har inte samma svaghet för onödiga betänkligheter.

Canaris Så jag straffas för min försiktighet.

Hitler Kom tillbaka när ni tänkt om. Tack för alla era lysande insatser hittills. Det var allt, herr amiral.

(Canaris ser att det ingenting mer är att göra och går efter en korrekt hälsning och rak i ryggen.)

Heydrich (efter att han gått) Han var aldrig nazist.

Himmler Ursäkta mig. *(skyndar ut efter Canaris)*

(hinner upp Canaris utanför) Herr amiral, landet behöver er. Försök tänka om.

Canaris Partiet har aldrig behövt mig.

Himmler Är inte landet viktigare? Försök komma tillbaka. Vi behöver Abwehr som motvikt till Heydrichs fanatism.

Canaris Skall jag då böna hos führern?

Himmler Han har alltid respekterat er. Ni kan övertala honom.

Canaris Jag ska tänka på saken. Kanske jag har kommit lindrigt undan och slipper nu allt fortsatt ansvar för kriget. Jag skall rådgöra med min hustru om saken.

Himmler Gör så, och kom tillbaka. Tyskland behöver er.

Canaris Tack, herr obergruppenführer. *(går vidare ut)*

Himmler Med Hess borta och Heydrich som führerns närmaste man kan riket slungas in i vilka galenskaper som helst. Canaris är den enda möjliga motvikten.

Scen 3.

Erika Gå inte tillbaka, Wilhelm.

Canaris Jag måste.

Erika Varför?

Canaris Jag har inget val. Det är bara jag som kan lindra katastrofen för Tyskland, då nästan hela det regerande partiet består av besatta galningar som tävlar om vem som kan bidra mest till katastrofen.

Erika Håll dig utanför. Det är det enda vettiga.

Canaris Men det är själviskt. En kapten lämnar inte ett sjunkande fartyg om han inte gör det som sista man.

Erika Men du är inte kapten.

Canaris Nej, jag är amiral.

Erika Hitler är kaptenen och står över dig. Han har gett dig fri. Du behöver inte lyda order av honom längre. Du har klarat dig. Låt de andra gå under.

Canaris Inte med gott samvete. Som chef för underrättelsetjänsten är det bara jag som vet hela sanningen om Tredje Riket och dess tillstånd och dess reella förhållande till den värld det har gått ut i krig mot. Jag är ändå tysk, Erika, och känner ansvar. Jag kan inte passivt åse mitt lands undergång.

Erika Men vad kan du göra åt saken?

Canaris Lindra dess fall så mycket som möjligt.

Erika Genom att motsätta dig nya galna direktiv från föhrern så att du blir entledigad igen eller råkar ännu värre ut?

Canaris Jag kan hantera dem. De kan inte hantera sig själva. De vet inte vad de gör. Jag vet vad de gör och kan kanske avstyra det värsta.

Erika Vad är det värsta?

Canaris Det har vi inte sett ännu. Det här är ett krig som ständigt blir värre och värre och kan sluta hur illa som helst.

Erika Och det insisterar du på att få delta i.

Canaris Så länge jag kan vidmakthålla en ansvarig position som Abwehrs chef tror jag mig kunna avvärja alltför svåra katastrofer.

Erika Hitler är den värsta. Varför har ingen lyckats mörda honom?

Canaris Många har försökt, och det kommer att göras nya försök.

Erika Det här landet blir aldrig normalt igen förrän han är borta.

Canaris Därför behövs det för landets skull krafter som kan motarbeta honom utan att han märker det, för att göra återgången till fred och normalisering så smärtfri som möjligt, och ingen har bättre förutsättningar till det än jag.

Erika Du offerar dig själv.

Canaris Det är det värt i så fall.

Erika Du är alltför ädel för vår värld.

Canaris Eftersom jag fötts i den får jag ta konsekvenserna och uthärda dess gangstervälde tills vi kan få fram något bättre.

Erika Jag kan inte hindra dig.

Canaris Jag går till föhrern i morgon och erbjuder mina tjänster.

Erika Du erbjuder dina pärlor för svin.

Canaris Det kan inte hjälpas. Det är de som regerar landet, och landet behöver pärlorna.

Erika Kom, Wilhelm. Det är läggdags, och du behöver sova. (*De gå ut.*)

Scen 4.

Hitler Jag visste att han skulle komma tillbaka. Vi behöver hans underrättelsetjänst och hans kompetens. Visa in honom. (*Canaris visas in.*)

Vi behöver er duglighet, era kontakter och er kompetens, herr amiral.

Canaris Jag har kommit för att visa min goda vilja och fortsätta ställa upp.

Hitler Era försänkningar utomlands är ovärderliga. Vi behöver Spanien och Franco på vår sida. Det var ni som förde honom till seger och har fortfarande god kontakt med honom. Kan ni åta er uppdraget att övertala honom att angripa Gibraltar?

Canaris Jag kan försöka.

Hitler Om ni lyckas kan ni betrakta er som lika oumbärlig som Heydrich och Himmler. Ni är härmed återinsatt i alla era maktbefogenheter. Välkommen tillbaka. Jag ville aldrig förlora er. Men inte ett ord mera om kritik mot våra politiska och militära insatser.

Canaris Jag ansvarar bara för landets säkerhet.

Hitler Just det. Lämna grovarbetet åt oss. (*lättare*) Det gläder mig att se er tillbaka. Ni representerar allt det bästa med Tyskland som gör det oförgängligt.

Canaris Den kulturella kontinuiteten är det viktigaste.

Hitler Precis. Lycka till i Spanien, herr amiral.

Akt III scen 1. Kejsar Wilhelm II:s högtidliga begravning i Nederländerna.

liktalaren Mycket kan sägas om kejsar Wilhelm och hans misstag och fåfänga som ung, men någon dålig människa var han inte. Han reagerade med spontan ärlighet mot den gamle Bismarcks skrupelfria hänsynslöshet i politiken med våldets rätt för att nå sina mål, varvid Danmark, Österrike och Frankrike hänsynslöst kördes ner i diket, och han var en trofast och trogen medlem av sin stora europeiska kungliga familj. När han inte såg någon väg ut att klara sig från det förra världskriget förmanade han indignerat sina generaler med att, det här hade min mormor aldrig låtit er göra. Frågan är om det var så klokt att kräva hans abdikation vid världskrigets slut. Hans fortsatta liv i Holland utmärktes av exemplarisk disciplin och ständig orientering med djup insatthet i varje dags händelser av nutidshistorien. Han tolererade Weimarrepubliken och hyllade Hindenburg som dess president men hade ingenting mindre än förakt till övers för nazisterna och den vulgäre populisterna till korpral som han menade att hade genomfört ett gangstervälde våldtäkt på hans land. Vi får aldrig se en kejsare mera, så det är ett historiskt kapitel som härmed avslutas och finner sitt avgrundsslut i en mörk tid av ännu ett onödigt världskrig av ännu mer fasaväckande karaktär och proportioner än det för hela världen så traumatiska förra. (*avgår*)

Dönitz Det var den kejsaren. Nu blir det inga fler.

Canaris I stället står vi inför en våldets tid av galna diktatorer. Det är precis som Romarrikets gradvisa upplösning och förvildning efter Marcus Aurelius i dess fall ner i avgrunden av upplösning och barbari.

Dönitz Sörjer du honom?

Canaris Jag sörjer den tid som han representerade som har ersatts av en tid av skenande mörker och brutalitet.

Dönitz Men vi måste leva vidare med den och försöka rida ut stormen.

Canaris Frågan är om denna storm kan ridas ut. Har du hört talas om den slutgiltiga lösningen av judefrågan?

Dönitz Nej. Vad är det? Tänker vi göra oss av med alla judar? Jag har hört talas om Ugandaprojektet.

Canaris Det är Heydrichs projekt. Han arbetar på en inringning av alla judar i Östeuropa för internering.

Dönitz Internering för export?

Canaris Planen är inte klar än, men Heydrich är beredd att frambesvärja den kanske värsta folkförföljelsen i historien.

Dönitz Är vi inte där redan? Är det inte vad detta nya världskrig handlar om?

Canaris Och vi är bara i början. Frågan är om någon vill överleva den ansvarsbörda som nazisterna är på väg att framkalla.

Dönitz Den som lever får se.

Canaris Jag tror inte jag vill leva för att få se slutet på denna apokalyps för Tyskland.

Dönitz Se det som en Wagneropera. Till slut tar den trots allt ändå alltid slut.

Canaris Wagner var profetisk i sin ringcykel i beskrivandet av den tyska nationalistkulturens självförintelse.

Dönitz Han var outhärdlig som människa.

Canaris Och omänskligt hänsynslös. Och nazisterna har gjort honom till sin gud och etablerat honom som ideal och föregångsexempel i ett slags universell besatthet av självdestruktivitet.

Dönitz Det var Versaillesfredens fel.

Canaris Skyll på Versaillesfreden. En fred kan överlevas, och vi var på god väg att karpa oss upp ur den förnedrande effekten, men ett krig som detta kan inte överlevas utan vidare och utan en värre fred än Versaillesfreden.

Dönitz Du ser långt in i framtiden.

Canaris Jag grundar mina slutsatser på observationer av verkligheten, som det är min livsuppgift att samla och försöka förstå och förklara.

Dönitz Förstår du Hitler?

Canaris Nej, ingen kommer någonsin att kunna förstå honom. Han är en paradoxal kombination av lysande intellekt, känslighet, intuition, ledarskap och framsynthet med en djurisk hänsynslöshet, ondska och djävulsk besatthet uppförstorad av hat, självsuggestion och ett fullständigt vanvettigt självbedrägeri.

Dönitz Och honom tjänar vi.

Canaris Nej, vi tjänar Tyskland. Och så länge vi tjänar Tyskland är det vår plikt att göra allt vi kan för att eliminera krigets diktator.

Dönitz Alla försök hittills har misslyckats, och de har varit många.
Canaris De kommer att fortsätta tills det lyckas eller det sista har misslyckats. Då återstår det bara för Hitler att göra det själv.
Dönitz Jag hoppas de lyckas innan det är för sent.
Canaris Under tiden får vi fortsätta göra vad vi kan.
(*Salut inför kejsarens gravsättning.*)

Scen 2. I Spanien.

Franco Den där Hitler börjar gå mig på nerverna. Han är ingen kung bland diktatorer. Han ska inte tro att han kan bestämma över ett land som inte är hans. Jag hoppas min gamle vän amiralen kommer med något bättre än Hitlers krav på förnedrande subordination. Han är väl ingen kejsare heller, som tror att han feodalt kan bestämma och härska över andra diktatorer. (*Canaris stiger in.*) Välkommen, amiral. Jag hoppas ni inte slaviskt upprepar samma absurda direktiv som er galne diktator, som störtat hela världen i krig i ett slags pyromaniskt storhetsvansinne.

Canaris Führern har skickat mig hit för att övertala er att angripa Gibraltar och sålunda få Spanien med i världskriget som bundsförvant med Tyskland, Italien och Japan. Det vore inte klokt av Spanien att hörsamma en sådan önskan. Tvärtom skulle jag råda er att *inte* göra det utan hålla Spanien utanför kriget.

Franco Amiral Canaris, jag lärde mig uppskatta er ordentligt redan första gången vi träffades, då ni kom hit för att ge mig medel att vinna inbördeskriget. Annars hade vi kanske aldrig vunnit det. Nu vann vi det mest för att Stalins utlovade hjälp till republikanerna uteblev. Stalin ångrade sig helt enkelt och lät sina trosbröder offras, han prisgav sina egna kommunister åt oss, och det var vi tacksamma för, men ännu mer för ert och Tysklands stöd. Men nu tar ni alltså risken att trotsa er egen befälhavares order?

Canaris Jag tjänar inte Hitler och nazisterna. Jag tjänar Tyskland, dess folk och dess framtid. Tyskland kan inte vinna kriget. Hitler och hans parti kommer att gå under med det, men Tyskland kommer att överleva. Om ni vill överleva bör ni således inte göra er till Tysklands bundsförvant utan avstå från Gibraltar bara för att undvika kriget.

Franco Hitler ville också att jag skulle skicka alla spanska judar till Tyskland. Varför skulle jag göra det? Vad vill han ha dem till?

Canaris Skicka inte en enda jude.

Franco Det har jag verkligen aldrig haft någon avsikt att göra. Vi har haft nog av judeförföljelser här tidigare. De tog nästan slut, och ändå var de alltid nyttiga medborgare.

Canaris Precis min mening. Hitler har en sjukligt fix idé angående dem. På den punkten är han fullkomligt omöjlig och går inte att resonera med. Det kan ha att göra med något komplex över sin egen härstamning. Han kan vara delvis oäkta, och han

har delvis sefardiskt blod. Han kan rentav på lång sikt härstamma från spanska eller moriska judar.

Franco Vem har inte en droppe judiskt blod i familjen? Hans rashysteri är absurd. Inget folk är ju så uppblandat som judarna med alla världens raser.

Canaris Ja, det finns till och med blåögda blonda judar inom SS.

Franco Skål, min käre kollega. Låt galningarna utkämpa sina världskrig och gå under med dem, men låt oss hålla huvudet kallt.

Canaris Skål, general. En utsökt sherry.

Franco Den bästa. (*De fortsätter pokulera.*)

Scen 3.

Himmler Vad talade ni egentligen om i Wannsee?

Eichmann Allt protokollfördes. Ni kan få läsa om det i detalj.

Himmler Säg mig i reda ord.

Eichmann I princip redogjorde vi för den utarbetade planen för den slutgiltiga lösningen.

Himmler Vilka vi?

Eichmann Jag och gruppenführer Heydrich.

Himmler Det är väl hans plan?

Eichmann Ja.

Himmler Jag väntar amiral Canaris hit när som helst. Han vill veta vad som pågår. Kan ni berätta det för honom?

Eichmann Naturligtvis.

Himmler Inget hemlighetsmakeri?

Eichmann Honom kan man lita på. Det är ju hans jobb att bevara hemligheter.

Himmler Han gör det litet för bra ibland. Vi vet inte alltid vilka hemligheter han bevarar och vilka han döljer för oss.

Eichmann Men han är effektiv och duglig.

Himmler Här är han. (*Canaris kommer in.*)

Eichmann (hälsar) Heil Hitler!

Canaris Inga formaliteter. Jag vill veta vad som pågår. Vad avgjordes i Wannsee egentligen?

Eichmann Gruppenführer Heydrich framlade den slutgiltiga planen för den slutgiltiga lösningen av judefrågan.

Canaris Stämmer det att den innebär uppbringandet av alla judar i Polen och Östeuropa för transport och internering i koncentrationsläger i Polen?

Eichmann Ja.

Canaris Och det förekom inga invändningar?

Eichmann Inga direkta.

Canaris Vad menar ni? Förekom det indirekta?

Eichmann Det begärdes klagoranden på vissa punkter.

Canaris Vad för punkter?

Eichmann Fångtransportföretaget och tågkapaciteten.

Canaris Och Heydrich menade att det fanns tillräckligt med lediga tåg för i runt tal elva miljoner fångtransporter till ungefär samma område i Polen?

Eichmann Ja.

Canaris Vet han ingenting om kriget? Att livsmedelstransporterna till östfronten är otillräckliga? Att vi lider brist på allt längs hela östfronten? Att det är där extra tåg borde sättas in och inte för onödiga judetransporter?

Eichmann Planen är slutgiltig och kan inte mera ändras på.

Canaris Planen försätter hela riket i risktillstånd genom att östfronten försvagas just som offensiven där börjar köra fast och möta hårdnackat motstånd främst vid Moskva men även vid Leningrad där finnarna vägrar hjälpa oss med belägringen.

Eichmann Den kan inte ändras på.

Canaris Som ansvarig för rikets säkerhet kan jag inte godkänna den. Führern måste tänka om och inte slösa bort sina tåg på fångtransporter i östvästlig riktning när tågen borde gå med förnödenheter och förstärkningar i västöstlig riktning.

Himmler Amiral Canaris, ni kan inte gå emot Führern i detta. Den slutgiltiga lösningen är slutgiltig.

Canaris I så fall är Tyskland det också.

Himmler Vad menar ni?

Canaris Om vi offerar alla dessa tåg på massiva fångtransporter just när kriget är som mest kritiskt och östfronten sviktar och hotas av sammanbrott måste vi förlora kriget, och Tyskland är kaputt!

Himmler Så får ni inte säga.

Canaris Jag säger det.

Eichmann Planen är slutgiltig och kan inte ändras på.

Canaris Du är bara en byråkrat och vet ingenting om verkligheten. Obergruppenführer Himmler, ni måste övertala Heydrich att skrinlägga denna sabotageplan mot rikets säkerhet.

Himmler Det kan jag inte göra.

Canaris Han hatar mig, och om jag framlägger sakens absurditet för Führern blir jag bara entledigad igen.

Himmler Det kan nog ingen hindra.

Canaris Att jag blir arbetslös?

Himmler Att ni entledigas. Era argument kommer att göra Führern rasande.

Canaris Jag har sagt mitt och går fri från ansvar för detta vanvett. (*går uppretad*)

Himmler Risken är att han har rätt.

Eichmann Planen kan inte ändras. Den har godkänts och gott i lås. Hela projektet är redan i rullning.

Himmler Förbannade Heydrich! Han vet inte vad han gör!

Eichmann Och inte ens amiral Canaris kan stoppa honom.

Himmler Jag hoppas bara att Canaris får fortsätta så länge som möjligt. Utan honom är landets säkerhet kaputt.

Eichmann Vi får hålla tyst om detta samtal.

Himmler Ja. Det är onödigt att Führern och Heydrich får veta om det. Det var trots allt bara ett odokumenterat samtal.

Eichmann Ja. Det är redan glömt.

Himmler Då förstår vi varandra. Ni kan gå. (*Eichmann går.*)

Nu förstår jag varför Heydrich finner Canaris opålitlig. Han är alldeles för ärlig och ser alltför klart, men ingen tycker om att bli genomskådad.

Akt IV scen 1. Ett stort men överfullt kafé med maximalt liv och trängsel.

Wladyslaw Szpilman spelar Chopin i bakgrunden.

jude Ni borde inte vara här.

Canaris Tvärtom. Jag om någon borde vara här.

juden Ni utsätter er för en stor risk.

Canaris Det är kanske meningen.

juden Ni kan bli igenkänd.

Canaris Även om jag blev det skulle ingen bry sig. Se på människorna omkring dig. De är alla döende och vet om det eller är åtminstone omedvetet inställda på det – liksom hela världen. Vem bryr sig? Gör du det?

Juden Är det därför ni är här – för att ni gör det?

Canaris Jag gör det faktiskt, men det är knappast därför jag är här. Jag är enbart här å yrkets vägnar. Det är mitt jobb.

juden Att utsätta er för risk?

Canaris Att ta reda på hur saker och ting förhåller sig. Att bilda mig en uppfattning om situationen för att rätt kunna ta ställning till den och i bästa fall göra någonting åt det, men det kan ingen nu längre. Allt har gått för långt.

juden Och därför struntar ni i den risk ni utsätter er för.

Canaris Fullständigt. Det kan kvitta. Ni har känt igen mig och är lika medveten som jag om världens undergång och kan lika litet som jag göra något åt det – fastän vi två om några egentligen borde kunna göra det.

juden Vem tror ni att jag är?

Canaris Det spelar ingen roll. Ni är här precis som jag och är medveten om precis samma universella hopplösa situation.

juden Ni hade verkligen kunnat göra något åt saken.

Canaris Vad då?

juden Expediera honom.

Canaris Tror ni inte vi har försökt?

juden Varför har ni misslyckats?

Canaris Säg det. Det låter banalt, men jag skyller på otur, för jag har ingenting annat att skylla på. Vi har försökt, och vi tänker försöka igen, tills vi lyckas eller har misslyckats för sista gången. Men även om vi misslyckas även för sista gången

kommer han då själv att spränga sig själv i luften, för han kommer då inte att ha någon annan utväg.

juden Hur kunde han komma till makten, och hur kunde ni låta honom få sitta där?

Canaris Återigen låter det banalt, men han var tyvärr det bästa som då kunde åstadkommas. Vi hade inget val. Han vann ju faktiskt demokratiskt sin maktställning. Vad han sedan gjorde med den gjorde han helt själv på eget ansvar och var ingen annans fel.

juden När upptäckte ni att det var fel?

Canaris Riksdagshusbranden. Det var den avgörande kuppen. Efter den införde han ju undantagstillstånd, som han sedan aldrig släppt. Det är det han levtt på som diktator hela tiden, som en ursäkt för sin totala självsvåldiga diktatur.

juden Och när började ni inleda attentaten mot honom?

Canaris De blev inte nödvändiga förrän efter krigsutbrottet. Det förekom attentat tidigare, men aldrig genom *Abwehr*.

juden Ställde ni er faktiskt själv bakom något attentat mot honom?

Canaris Jag hade kunnat göra det vid ett tillfälle men tvekade för länge. Det var alltför många andra som var alltför ivriga att riskera livet och mer därtill för företaget för att jag egentligen skulle behövas. Det mest lyckade försöket var när de faktiskt lyckades få en bomb ombord på hans plan, men den exploderade aldrig. Otur. Det hade kunnat rädda hela Europa.

juden Ni om någon borde kunna lyckas. Ni har ju den perfekta positionen, och han har alltid respekterat er kanske mer än någon annan.

Canaris Inte nu längre. Det är inte mycket kvar av *Abwehr*. Våra befogenheter krymper och kringkärs hela tiden, medan i stället SS ges större och större befogenheter, men SS är ett amatorsällskap av fanatiska narrar som inte vet vad de gör och bara handlar i blindo. Att följa auktoriteter i blindo är det enda de kan, och det är därför de får större och större befogenheter, för det är bara det som ledarskapet vill ha – blind lydnad. *Abwehrs* styrka var att vi alltid hade full frihet att agera på egen hand. Vår självständighet gav oss handlingsfrihet, och det var bara därför vi kunde lyckas med så många svåra operationer, framför allt alla sprängattentat i London och utomlands.

juden Ändå respekteras ni även av Churchill.

Canaris (ler) Jag vet. Vi känner varandra och kan varandra, som gamla soldater genom flera krig. En god general känner och älskar en annan god general, även om de formellt är fiender.

juden Ni har aldrig tänkt på att fly över till England, som Rudolf Hess?

Canaris Och vad fick Rudolf Hess för det? Han var gränslöst naiv i sin hysteriska idealism. Han trodde han kunde få till en separatfred med England. Men engelsmännen är tyvärr ordhålliga och har sedan länge en pakt med Stalin, som de aldrig kan frångå så länge kriget pågår. Stalin däremot skulle kunna bryta vilka överenskommelser som helst och gör det hela tiden, som den totalförrädiska natur han är går han därför konsekvent in för att ständigt rensa ut alla sina närmaste kamrater ur sitt terrorparti, då de kommer för nära den makt som han är så

psykopatiskt besatt och svartsjuk av. Han är den totala politiska instabiliteten personifierad. Därför blev han helt ställd inför Rudolf Hess' manöver. HAN trodde Hess skulle kunna få en separatfred med England, och bara därför inställde han anfallet mot oss.

juden Var det beslutat att han skulle anfalla?

Canaris Angreppsplanen förelåg fullt utarbetad redan 1936. Stalin är inställd på att grabba åt sig hela östra Europa – och mer, om han kan komma åt, och Churchill är sedan gammalt delaktig i planen. De har kommit överens. Hess trodde han kunde punktera den, men han lyckades bara uppskjuta den. Vi angrep ju Ryssland i stället, och tyvärr har Hitler helt rätt i att det skaffar oss en bättre strategisk möjlighet än om Stalin angripit först. Hitler såg föregripandet av det ryska anfallet som sin enda chans att vinna världskriget men bedrog sig. Han har aldrig kunnat vinna det, vilka spektakulära framgångar han än lyckades prestera i början. Enda sättet att undvika att förlora kriget hade varit att aldrig starta det. Då hade antagligen polackerna startat det i stället och skylld på att de känt sig hotade av oss genom den aggressiva Danzigpolitiken, och då hade även Stalin kunnat genomföra sin Operation Åskstorm utan engelsmännens hjälp. Även ett sådant krig hade vi aldrig kunnat vinna, men det hade då blivit ett försvarskrig i stället för ett anfallskrig, vilket hade sett bättre ut i historieböckerna och givit oss en moralisk fördel. Nu blev det i stället tvärtom. Det är Finlands fördel i kriget mot ryssarna. De blev angripna österifrån båda gångerna och kommer att klara sig bättre ur sina krig än ryssarna, vilka svåra förluster och landavträdelser de än utsätts för, medan ryssarnas förluster redan i Vinterkriget ju var abnorma. Rysslands katastrofala förluster i det japanska kriget för 40 år sedan var inte så överväldigande fiaskoartade som deras totala brakförluster i Finland, där de förlorade den ena armén efter den andra.

juden Tysklands lär bli mycket svårare i Ryssland när vintern kommer.

Canaris Var så säker, men hur svåra förluster vi än gör kommer ändå ryssarna att göra värre, då Stalin inte har några skrupler inför att offra hur många miljoner män som helst. Han saknar helt den europeiska militära prudentligheten att även i de svåraste krig försöka rädda så många liv som möjligt.

juden Ändå har Hitler inte några betänkligheter inför att offra judar.

Canaris Det är det han faller på, och det är det som definitivt kommer att bli hans undergång och hela Tysklands, då han dragit hela landet med sig i detta sitt personliga fall, som är det mest irrationella vansinne som världen någonsin skådat. Detta är problemet ingen kan lösa, och när vi så många gånger försökt lösa det genom att bomba bort honom har vi misslyckats varje gång.

juden Är det därför ni är här?

Canaris Det är här som undergången har sin hjärtpunkt och utgångsläge. En halv miljon har pressats in här i detta inmurade ghetto i Warszawa för att så småningom metodiskt avlivas allihop, som djur instängda i ett slakteri. Det är det Wannseekonferensen handlade om, att organisera det stora slakteriet, så att det skulle fungera och den stora slakten skulle kunna genomföras. Ja, det är därför jag är här, för att bilda mig en uppfattning om situationen. Hitler må ha gått in i politiken

och kämpat sig fram till sitt ledarskap med från början en sorts heroisk korstågsidealism i den uppriktiga föresatsen att göra någonting åt det bolsjevikiska hotet från öster med dess anarkism och totala diktatur, men som Platon så riktigt anmärker kan man inte bekämpa en ond fiende med de onda medel som behövs utan att bli lika ond själv. Det hade behövts en annan strategi mot den kommunistiska ideologins mörka diktatur än våld. En Einstein och en Stefan Zweig bland andra humanister hade kunnat hjälpa Tyskland bättre med intelligentare medel mot den ideologiska diktaturens slaveri från öster än Hitler med sin dödfödda krigsindustri, om de fått stanna kvar och verka i Tyskland. Nu drevs de ut i stället och tvingades till Tysklands fiender, liksom Churchill tvingades göra gemensam sak med Stalin, som egentligen är den enda boven och faran i det hela, vilket kommer att bli uppenbart när kriget är över och han ensam överlevt av alla diktatorer.

juden Har ni någon aning om hur Hitler kunde bli så besatt av sitt rabiata judehat?

Canaris Ingen kan förklara det. Vi försökte från början komma till rätta med mysteriet utan att lyckas. Det finns ingen rationell förklaring till hans fixa idé och ännu mindre någon irrationell. Det är som en oförklarlig sjukdom.

juden Som hela Tyskland har gått på.

Canaris Som hela Tyskland har smittats av. De har inte gått på den frivilligt utan snarare blivit smittade, som av en andlig pest. Som sagt var, ingen kan förklara det eller kommer någonsin att kunna förklara det.

juden Vad tänker ni göra?

Canaris (suckar) Det enda som jag gjort hittills: fortsätta sköta mitt jobb.

juden Men ni nämnde att era befogenheter hela tiden kringskärs. Vore det inte bättre att följa Rudolf Hess' exempel?

Canaris Min vän, glöm inte att jag är chef för Tysklands underrättelsetjänst, som gjort sig skyldig till hur många attentat som helst på framför allt brittisk mark. Om jag gav mig till England skulle jag omedelbart skjutas på fläcken – de skulle inte ha något alternativ, hur mycket Churchill än respekterar mig som fientlig kollega. Jag är mycket värre än en spion. Ingen skulle vara betjänt av min avrättning. Då finns det i alla fall fortfarande något jag kan göra här hemma, som att undersöka möjligheterna för nästa bombattentat mot korpralen och för sammansvärjningar och kupp-möjligheter för att snarast möjligt kunna få ett slut på kriget och ge Tyskland en rationell regering, men dessa möjligheter ser jag tyvärr som realist att blir mindre för varje dag.

juden Jag vet att ni lyckats rädda hundratals judar genom att ta dem i er tjänst och skicka dem utomlands på spionuppdrag. Detta kommer vi judar aldrig att glömma er för.

Canaris (ler sorgset) Liksom Hitler bara kommer att bli ihågkommen för sitt förintelseprogram mot judarna, medan hans korstågsplaner för att rädda Europa från Stalins totalitära slavdiktatur aldrig kommer att uppmärksammas.

juden (resignerar) Jag hoppas ni inte fann surrogatkaffet alltför odrickbart.

Canaris Min vän, det var det godaste kaffe jag druckit på länge. Hemma i Berlin har av någon anledning allting en besk bismak som bara blir bittrare hela tiden. Och

sötman här kommer inte bara av den gemytliga atmosfären och den gudabenådade pianisten. Sådana pianister har vi inte Berlin längre, då alla de bästa var judar. Vem är han?

juden Wladyslaw Szpilman. Han är inmurad här som alla vi andra.

(De avslutar sin kaffestund, stiger upp, skakar hand och skiljs. Canaris tar på sig sin skyddande slokhatt och försvinner ut, medan hans okände kontakt drar sig tillbaka i mängden och stannar kvar.)

Scen 2. Hitler, Himmler och Eichmann.

Hitler Kommer vi att få problem med honom? Vad är er mening?

Himmler Vi har inte fått problem med honom hittills. Jag tror inte heller att vi kommer att få det, då han alltid har skött sina kort bättre än någon annan. Vår högste spionchef kan inte utspioneras.

Hitler Hur pålitlig är han?

(Himmler och Eichmann tigger.)

Inte alls?

Eichmann (efter någon tvekan) Vi vet inte, men jag lutar åt det hållet.

Hitler Himmler?

Himmler Vi har aldrig kunnat lita på honom då han alltid gått sin egen väg och skött sina kort själv. Däremot har han aldrig brustit i lojalitet fastän han aldrig varit nazist.

Hitler Hans trohet mot Tyskland är total medan jag bedömer hans inställning till vårt parti och vår politik som ständigt mera vacklande. Hur reagerade han på mordet på Heydrich? Kan han ha haft något finger med i attentatet?

Himmler Det är uteslutet. Alla togs med överraskning av missdådet fastän han utsatts för många hot. Det var tydligt en operation helt inom den tjeckiska motståndsrörelsen.

Eichmann När en av hans underlydande uttryckte sig olämpligt och sade, tack och lov för att vi sluppit den bödeln, kallades han upp till Canaris rum för en reprimand.

Hitler Vad för slags reprimand?

Eichmann För det första, inget ont om de döda. För det andra hade han ingen rätt att uttrycka sig så inför en överordnad.

Hitler Alltid höjden av korrekthet. Jag har den största respekt för honom. Likväl kan vi inte längre lita på honom. Han var emot kriget från början, försökte hindra invasionen av Danmark och Norge och har i kriget mot Ryssland varit konsekvent défaitistisk. Vi kan inte ha en sådan man som chef för underrättelsetjänsten. När som helst kan han börja samarbeta med fienden och kanske rentav delta i attentatsförsök. Han är en säkerhetsrisk.

Eichmann Han har inkognito varit i Polen och besökt Warszawaghattot och kanske inhämtat ingående information om flera koncentrationsläger. Ingenting har han reagerat starkare emot än den slutgiltiga lösningen, och vi tror att han skickat judar utomlands på spionuppdrag bara för att rädda dem.

Hitler När hans spioner åkte fast i Amerika bad jag honom själv skicka umbärligt folk på sådana uppdrag. Han har bara lytt order. Men han vet för mycket om sådant som han borde upplysa oss om men inte gör. Han är härmed avsatt. SS får ta över hans Abwehr. Skicka honom söderut under husarrest tills vidare medan vi gör en undersökning. Efter Stalingrad är han desto farligare för att han fått rätt. Vi kan inte ha mäktiga sanningssägare som vet för mycket i ansvarsfulla positioner.

Himmler Det blir för hans egen och rikets säkerhet.

Hitler Precis.

Scen 3. Canaris på sitt kontor.

Canaris Det var länge sedan jag var här. Mitt fosterland har gjort mig arbetslös sedan jag offrat allt och mer därtill för det, men kanske att jag hade tur. Nu slipper jag det ödesdiga ansvaret för fortsättningen av kriget, som bara kan gå fel hela tiden och ständigt värre fel hela tiden, då den stackars Hitler vägrar att erkänna och inse att han någonsin kan ha haft fel. Han har tagit på sig en skådespelarroll av landets frälsare och världens ledande korsriddare i oförsonlig kamp mot kommunismen, som han förfäktar att beror och styrs av judarna allenast, varför alla judar måste vara likadana usla parasiter och banditer. Med den populistiska och barnsliga fixa idén har han förfört och enat massorna i ett besinningslöst och grundlöst hat mot alla judar som de enda skyldiga till Tysklands fall och förra världskrigets apokalyps, och med den fanatismen och besattheten har han fått med sig landet i ett självmordskorståg emot världen, som bara kan sluta i förintelse. Här sitter jag med facit på hand redan och kan inget mera göra än blott vänta på min hämtning. Ja, jag vet att de bedriver en utomordentlig undersökning mot mig bara för att finna någonting att kunna sätta dit mig för, och med sin tyska noggrannhet så finner de väl något förr eller senare, men då är säkert redan både jag och kriget och det tredje riket avslutade parenteser i historien med bara rykande ruiner kvar och hela vår kultur ett naket skändat tempel.

Himmler (kommer in med några SS-män) Herr amiral, jag måste be er följa med mig.

Canaris Jag har väntat på er. Vart förs jag?

Himmler Till en säker plats för internering tills undersökningen mot er har avslutats.

Canaris Får jag kommunicera med mina närmaste?

Himmler Bara er familj. Det är reglerna för husarrest som gäller.

Canaris Jag förstår. *(reser sig och överlämnar sig)* Det hade kunnat vara värre.

Himmler Jag kan försäkra er att ni blir väl behandlad. *(ger ett tecken, och SS-männen går ut med amiralen mellan sig. Himmler går sist ut men vänder två tavlor på skrivbordet med bilden ner: den ena av Canaris och hans familj, den andra av Franco.)*

Han har kliniskt hållit führern utanför sitt liv ända tills nu. *(fnyser och går)*

Akt V scen 1.

Eichmann Vi har hittat amiralens dagböcker.

Hitler Äntligen! Några komprometterande uppgifter?

Eichmann En hel del. Det framkommer tydligt att han under många år tillsammans med Hans Oster och Hans von Dehnanyi ägnade sig åt metodisk konspiratorisk verksamhet mot vår politik.

Hitler Exempel?

Eichmann Hans Oster varnade Danmark och Norge för invasionen i god tid före 9 april 1940.

Hitler De var redan varnade. Engelsmännen hade uppsnappat invasionsplanerna och meddelat Norge. Vidare.

Eichmann Amiralen har skickat hundratals judar utomlands på spionuppdrag som varken utförts eller sett någon av dessa komma tillbaka. Han tycks avsiktligt ha satt i system att rädda judars liv på detta sätt.

Hitler Vidare!

Eichmann I stället för att övertala general Franco att angripa Gibraltar har han varnat honom för att gå in i kriget, då Tyskland måste förlora.

Hitler (argare och argare) Vidare!

Eichmann Han ventilerar omfattande möjligheter och planer på attentat mot ert liv men utan att ha deltagit eller sanktionerat någon av dem

Hitler Men han kände till dem och varnade mig inte och angav inte de skyldiga! Vidare!

Eichmann Det har förekommit överläggningar om separatfred med brittiska utrikesministern. Denne har förklarat sig villig till en dialog som avbröts när amiralen arresterades.

Hitler (rasande) Han är skyldig till landsförräderi! Och vad värre är! Han har förrått sin führer och sitt land och konsekvent gått bakom ryggen på partiet! Jag visste det! Och han har motarbetat den slutgiltiga lösningens politik med att på eget bevåg skicka judar utomlands under sken av spionuppdrag! Han är lömskheten själv!

Eichmann Han har ingenting kunnat göra sedan han arresterades. Därmed hade han ingenting med attentatet den 20 juli att göra.

Hitler Det hjälps inte! Han har gått bakom ryggen på oss hela tiden! Den högt respekterade ofelbare amiralen och krigshjälten från förra världskriget! En neslig fegis och förrädare och femtekolonnare! Han ska hängas långsamt tillsammans med Oster och Dehnanyi, hans infama medbrottslingar! De ska hängas långsamt hela högen! Och det ska filmas! Jag ska se hur de sprattlar sig till döds på film! Men före det ska de förhöras om allt med vilka metoder som helst! Låt Gestapo slå in ansiktet på dem! De ska vanäras till den sista blodsdroppen! Ingenting ska bli kvar av dem utom tillräckligt liv i kropparna för att de ska kunna hängas långsamt och känna hur de dör!

Eichmann Jag medger att hans förräderi är oerhört under så många år.

Hitler Det är helgerån mot partiet! Det är förräderi mot välgörare! Det är den yttersta dolkstöten i ryggen!

Eichmann Ja, mein führer.

Hitler Ut! Verkställ! (*börjar bindgalen av raseri kasta saker omkring sig och efter Eichmann, som måste skynda sig ut. Hitler fortsätter att vråla svordomar och invektiv och vara osalig medan Eichmann pustar ut på andra sidan dörren innan han skyndar vidare.*)

Scen 2.

Canaris (i sin cell, åldrad) Detta är undergången, och inte ens Hitler kan vara nöjd. Det har bara gått från dåligt till värre hela tiden, som i ett grekiskt ödesdrama där tragiken hela tiden ackumulerar och accelererar för att göra den slutgiltiga katastrofen desto mera definitiv och oundviklig i det fullständiga sammanbrottet. Detta är det verkliga ämnet för en Wagneropera, människans egen självdestruktivitet i en skenande cirkus av storhetsvansinne som en praktuppvisning av den meningslösa fåfångans hybris, medan i verkligheten gudarna bara tiger eller inte ens finns, medan människan bara har sig själv att skylla i sin oformliga dårskap. Ja, vi röstade fram Hitler, och jag erkände honom som Tysklands under omständigheterna bästa tänkbara ledare, då han faktiskt kunde leda oss ut ur det förra världskrigets oförtjänta och mångåriga förnedring, varför vi straffades med ett ännu värre världskrig och en ännu djupare förnedring i en brinnande värld, där Stalinorglarna och de allierades bombmattor alltmera koncentrerar sig på att bara låta Tyskland brinna under ständigt tilltagande eldstormar – Dresden förstördes bara för att det var en vacker stad och inrymde hundratusentals flyktingar, varför 30,000 civila brändes på bål. Vad säger Hitler? Han säger ingenting, han bara skriker och förklarar alla för fiender som påstår något annat än att han fortfarande kan vinna sitt krig, medan han i själva verket förlorade det i det ögonblick han startade det. Nå, nu kommer de.

(Några officerer och soldater träder in.)

officer Herr amiral, era dagböcker har uppdagats i Berlin, vilket föranleder oss att ställa vissa frågor.

Canaris Är det en rättegång?

officer Se det som en provisorisk krigsrätt med syfte att uppdaga hur ni själv ställer er till vad ni anklagas för.

Canaris Vad anklagas jag för?

officer Har ni någonsin planerat eller deltagit i något attentat eller försök till attentat mot Führern?

Canaris Svaret är nej.

officer Har ni känt till något attentatsförsök i förväg?

Canaris Bara när de var dömda att misslyckas och jag därför lät dem misslyckas.

officer Så ni har aldrig själv velat begå något attentat mot Führern?

Canaris Jag har aldrig kunnat göra det.

officer Det är inget svar på frågan.

Canaris Vem har inte haft tankar ibland, som tänkts förgäves utan att leda någon vart? En vilja eller önskan vad den än är kan aldrig upphovsmannen hållas ansvarig för förrän den leder till handling. Även om någon vill utrota hela mänskligheten kan han aldrig hållas ansvarig i fall det faktiskt skulle inträffa. Jag vill betona att alla attentat mot Führern har misslyckats. Därmed är det irrelevant vilka eller hur många som visste om det i förväg utan att göra något väsen av saken.

officer Har ni skickat judar utomlands under sken av uppdrag från er för att rädda deras liv?

Canaris Ja.

officer Hur många?

Canaris Det vet jag inte, då ingen av dem mera hörde av sig. Jag kan alltså varken veta om de utförde sina uppdrag, åkte fast eller bara försvann.

officer Har ni haft förbindelser och hemliga överläggningar med Storbritanniens utrikesminister Stuart Meagles utan regeringens godkännande?

Canaris Det blev aldrig mer än en dialog som inte ledde till någonting.

officer Men ni hade denna hemliga kontaktförbindelse?

Canaris Ja.

officer Avsåg ni att som Rudolf Hess försöka fly utomlands och söka separatfred?

Canaris Aldrig.

officer När ni på egen begäran återtog er position som chef för Abwehr efter ert entledigande, var det då i avsikt att kunna sabotera Führerns krigspolitik i öster, som ni inte gillade?

Canaris Mitt enda intresse var alltid rikets säkerhet. Jag kände ansvar och ville leva upp till det.

officer Manade er ansvars känsla er till att motarbeta Führerns politik?

Canaris Jag saboterade aldrig Führerns politik. Jag kom i ärlighetens namn med råd ibland. Det var allt.

officer Dessa råd var i regel avrådan eller protester.

Canaris Ibland var de det.

officer Var ni underkunnig om era närmaste medarbetare Hans Oster och Hans von Dehnanyi och deras förehavanden i till exempel deras varningar till Danmark och Norge före invasionen?

Canaris De handlade på eget bevåg.

officer Det är inget svar på frågan. Visste ni om det?

Canaris Det var mycket jag inte visste om.

officer Ni slingrar er. Ja eller nej.

Canaris Som spionchef var det min plikt att inte veta någonting, inte se någonting och inte höra någonting.

officer Ni fortsätter att slingra er.

Canaris Min plikt som chef för underrättelsetjänsten var framför allt att tåla.

officer Om ni tiger måste vi tvinga fram sanningen med våld.

Canaris Romarna övergav tortyren som förhörsmetod när de kom fram till att vem som helst under tortyr kunde bekänna vad som helst. Jag kan lova er, att även om ni utsätter mig för den mest plågsamma och långsamma tortyr kommer ni inte att få fram något ur mig som det är min plikt att tåga om.

officer Då är förhöret avslutat. Vi har fått veta vad vi kunnat så långt det gått utan tortyr. Vår order är att tvinga fram resten med tortyr, om det går. När vi inte får fram något mer och tortyren drivits så långt som det är möjligt utan att ni dör är vår direkta order från Führern att avrätta er medelst långsam hängning. Jag bara informerar er.

Canaris De allierade är väl på väg hitåt?

officer De kan nå fram till Flossenbürg inom fyra dagar.

Canaris Och führern vill ha mig död före dess? Liksom han vill att alla offren från dödslägren i Polen skall vara kremerade innan de allierade hinner fram? Ni kan aldrig nå mina tankar, mina herrar, men ni kan aldrig dölja det tredje rikets brott.

officer Förhöret är avslutat. För ner honom.

en soldat Denna vägen, herr amiral.

Canaris Inte längre. Förra världskriget gjorde mig till amiral. Detta andra världskrig tog den titeln ifrån mig, liksom det vanärade hela Tyskland för alltid, men jag tjänar fortfarande det Tyskland som aldrig kan vanäras.

(Officern tigger, ger ett tecken, och soldaterna för ut Canaris.)

Ridå.

Sarfsalö 9.6.2013

Efterskrift

Wilhelm F. Canaris, 1887-1945, amiral efter första världskriget, blev 1 januari 1935 chef för Tysklands underrättelsetjänst *Abwehr* vilket han förblev till sin arrestering i februari 1944, misstänkt för dubbelspel av Himmler. Han avrättades genom långsam hängning 9 april 1945 fyra dagar innan de allierade hann fram till koncentrationslägret i Flossenbürg i Bayern nära Tjeckoslovakien, där han redan allt utom torterats ihjäl.

Den tyska filmen "Canaris" från 1954 är sevärd ännu idag men innehåller en del oegentligheter. Enligt den var Canaris initierad i det sista attentatsförsöket 20 juli 1944, medan han i själva verket då redan var internerad sedan februari samma år och alltså varken kunde göra något eller veta något. Filmen meddelar även att Canaris avrättades bara några timmar innan de allierade nådde fram, men det var alltså fyra dagar. I filmen förekommer inte hans hustru och döttrar av förståeliga skäl, då de då ännu var i livet och i blomman av sin ålder. Filmen handlar mest om hans mellanhavanden med Heydrich och är om inte tillrättalagd så dock ganska välpolerad och belyser bara delar av hans verksamhet. Hans personlighet råder det dock ingen tvekan om, den var fullständigt klar hela vägen, och på den punkten stämmer denna pjäs och filmen väl överens med varandra. Båda bygger nästan enbart på intima dialoger, i synnerhet denna, medan kejsar Wilhelms begravningsscen förtjänar maximal pompa och ståt, liksom även kaféscenen i Warszawa knappast kan utsättas för överdrifter i en realistisk återgivning av Warszawaghettots ruffighet och fattigdomselände – i regel har alla filmatiseringar av Warszawaghettot varit synnerligen bristfälliga i realism i ett slags försök till förskoning av publikens känslor.

vid renskrivningen 29.6.2013